

Előfizetési ár:
 Helyben, háshoz fordva
 Negyedére 2 korona.
 Félre 4 korona.

 Vidékre, postán küldve
 Negyedére 2 h. 80 fl.
 Félre 4 h. — fl.

 Égynél is 2 fillér.

KECSKEMÉTI LAPOK

(KECSKEMÉTI FRISS UJSÁG)

FÜGGETLEN POLITIKAI NAPILAP

Megjelen minden hétfő és ünneputáni nap kivételével.

 Szerkesztőség és Kiadóiroda:
 Budai-nagy-úton 151. sz.
 (Juhász-ház),
 holva a lap szellemi és anyagi részére vonatkozó összes dolgok intézendők.

 Telefon: 141. szám.

A szerkesztésért felelős: **Hollósy János.** Telefonszám: 141. Laptulajdonos: **A Nyomdarszévszénvárosi Társaság.**

A legsürgősebb.

Mi sürgős ennek a nemzetnek? Hát az ördögbe is, csak nem gondolja valaki, hogy az volna a sürgős, amit a polgárok százezerei akarnak. Sürgős az, amit egy ember akar. A választójogi reformot várják, kívánják, sürgetik és követelik százezen és százezen, de az várhat, nem sürgős. Ellenben a véderő reformját követelte egy ember: a király. Azt tehát megcsinálták gözzel és szuronyal.

És a házszabályrevíziót is követeli egy ember: Tisza István. Tehát az is sürgős és tegnap a munkapárti parlament meg is választotta azt a huszonegy tagú bizottságot, mely a házszabályok revízióját fogja tárgyalni és előkészíteni. Nem vetünk különösebb súlyt arra a sajátos útjára, hogy ebbe a házszabálybizottságba beválasztották az elnökségnek nevezett triász tagjait, Tisza Istvánt, Beöthy Pált és Jankovich Bélát is. Hasonló intézkedés ugyan nem volt még példa a világ egyetlen parlamentjében sem, de hát hiszen ez az elnökség és ez a kormányzati rendszer egyébként sem tartja magát más parlamentek példájához és különben is egészen mellékes, hogy forma szerint is benne van-e gróf Tisza István a házszabálybizottságban, vagy sem. A kormánynak sem tagja Tisza István, azért mégis ő kormányozza az országot, ő parancsol a miniszterelnöknek, ő rendelkezik a belügyminisztériumban

s ő ad utasításokat a statisztikai hivatalnak. A delegációnak sem volt tagja Tisza István s azért mégis ott volt a nyilvános üléseken is, a zárt üléseken is. Ha tehát formai jogosultság nélkül is ott van mindenütt, ahol készülni valami, akkor igazán mindegy, hogy de facto beválasztották-e a házszabálybizottságba, vagy sem. Ha nem választották volna be, akkor se csinálhatna az a bizottság egyebet, mint amit gróf Tisza István akar és megenged. Nem akadunk meg tehát a formai sérelmen, mikor ott van a generális bűn, hogy a Ház elnöke nem marad pártatlan, hogy minden lében kanál, hogy ő dirigál és diktál s hogy az elnöki székbe csinálják a legsürgősebb és legleplezetlenebb pártpolitikát.

De igenis súlyt kell vetni arra a játékra, mely még csak nem is titkoltja, hogy neki a házszabályok további szigorítása, még a lex Vadász érszokos keresztülhajtásának után is sürgősebb a választójogi reform megvalósításánál. Az egész közvélemény a feje tetejére állhat, gróf Tisza István megakadályozza még a koros választójogi reform előterjesztését is, ellenben se külső, se belső zavarok nem állítják meg újában, mikor a házszabályokat még jobban akarja szigorítani, mikor a parlamenti örökséget akarja törvénybe iktatni s mikor jövendő házelnökök számára jogként akarja előírni azt, ami nála még törvénytelenség és érszok volt. Semmi sem sürgős, csak az, ami az ő rehabilitálásával kapcsolatos.

Nemcsak a királynak, a kormánynak s a parlamentnek, de még az időknek is Tiszához kell alkalmazkodnia. S ha az idő megérelt bizonyos kérdéseket, hiába érte meg.

Az érett gyümölcsnek ott kell maradnia az idő fáján, mert Tisza István az ő értelem gyümölcseit akarja előbb feltálni. S ilyen zöld és értelem gyümölcsként tájálja fel, persze csak az ő munkapárti parlamentjének, a házszabályok szigorítását, az elnöki jogkör kiszélesítését s a parlamenti örség felállítását. Ezt kell előbb lenyelni, ha zöld is, ha értelem is.

A választójogi reform érett kérdése azonban maradjon lögva az idő fáján s ha közben el talál rothadni, annál jobb. Így gondolja gróf Tisza István.

Csak természetes, hogy a szövetségelt ellenzéki pártok türelme ezen a ponton felmondta a szolgálatot. Az az újabb kísérlet, melyet az ellenzéki képviselők tettek, hogy a munkapárti parlamentnek szűk baráti körben való jatkait megzavarják, erre a házszabályrevíziós merényletre vezetendő vissza.

Most amikor Tisza regimje egyszerűen arra akar berendezkedni, hogy költségvetést tárgyaljon, házszabályrevíziót csináljon és állandóan ülésezzen, a szövetségelt ellenzéki pártoknak kötelességükké vált, hogy az állandósított merényletnek elejét vegyék. Ezért kíséreltek meg ma ismétlen, hogy a parlament épületébe behatoljanak. A Pavlikoknak kemény munkájuk

TÁRCA.

Bánk-bán kora.

Irlta és a „Katonajózelet Kör” 1912. évi november hó 11-ikén tartott „Katoná-emlékműnép”-en felolvasta:
 Páshy János.

Az egyházban uraikodó szellem azonban nemcsak az egyház kebelében találhatta meg; sajnos, a magyar társadalom más rétegei is hasonló képet mutatnak. Főuraink jó része rabló lovag, aki jobbágyait zsarolja, viszályba keveredik velük, úgy, hogy nem egyszer véres harcokat vívnak egymással. Az igazságszolgáltatás rossz, mert hisz a legtöbb dolgotban a földesur a bíró, amint már láttuk. S ha a király bírói élet tartozó ügyekről van szó, a helyzetet é téren is megíthetjük abból a végzésből, amely szerint csak a püspök vagy kaptalan által hiteltelített ítélet az érvényes. Elkezelhetjük, hogy micsoda égre kiálló visszacsékek lehettek e végzés előzményei s hogy miyek voltak e kor tisztviselői!

E sivár korban is van azonban a vizsgálódó szemnek egy nyugtatója s ez Béla, Endre legidősebb fia. Komoly, higgadt, határozott karakter, aki az országot olyan helyzetbe szeretné hozni, mint a régi Béla király, t. i. ill. Béla uraikodása idejében volt. (Ill. Béla egyik legnagyobb

Árpádházi királyunk). A jobberzésű főuraink is benne látták vezérüket, de szeszélyes könnyelmű atyjával annál több viszályba keveredtek.

Fontos szerepet jutott Bélának azon nagyfotosságú szabadságvérelt létrehozásán is, amely II. Endre uralkodását oly nevezetessé teszi. Ez az 1222-i aranybulla, a magyar alkotmány egyik alapköve.

De a helyzetben sem az aranybulla, sem annak megújítása nem változtatott, mert Endre hiába ígért javulást, hiába tett esküt, maradt továbbra is a régi. De viszont az is helytelenség és igazságtalanság volna, ha mind e bajokért, zavarokért egyedül csak Endrét okolnánk, ha ezek előtt kizárólag Endre egyéniségében akarnánk keresni. Mert igaz ugyan, hogy nem tud erőlyes lenni, önmagának s másoknak parancsolni, de viszont azt is tekintetbe kell vennünk, hogy — amint láttuk — a közzévallem is majd minden társadalmi osztálynál romlott volt. Sajnátságos, de úgy van, hogy mintegy a levegőbe volt a sok hüba, fogatkozás, amely mintha megmélyített volna mindenkit. Az igazsághoz hiven azt is fel kell jegenyünk, hogy az időben a természet is mostohán bánt nazzánkkal, mert több nagy elemi csapás idegátogat meg bennünket. Az 1223-ik évi borzástól inséget hozott ránk; 1223-ban keletről marhavész jutott el hozzánk s roppant pusztítást tett a marhaöl-

mányban, sertések, juhok között, sőt a hal- és baromfi állomány is megfertézede, óriási károkat, nagy éhségyiséget okozván. 1224-ben pedig borzástól pestis szedte a maga áldozatát. Tehát kétségkívül ez elemi csapások is hozzájárultak a nép szégyenyégéhez, a közzállapot megromlásához.

Hogy Endrének könnyelműsége dacára is lett volna érzése az ország fejlettségéhez, erre is hozhatunk fel néhány adatot. Amennyire a hatalmas főurakkal szemben tehetett, iparkodott a népet védelmezni a tulkapások ellen, amint az az aranybullából is kiviláglik. Ungvács felszermélt az országba be települő idegenek, az u. n. „hospes-ek” érdemeit, ezek régi kiváltságait is biztosította s a további települést is elősegítette. A kereskedelmet kétségkívül előmozdította a Velencével kötött, már említett egyessége is, ha más tekintetben hátrányos is volt az országba, amennyiben sok cikknek vámmenteséget biztosított, a kincstár tekintélyes jövedelmét esett el ily módon. (Szilágyi. II. 348. l.) A gazdasági élet is más képet mutat már alatta, mint előtte alatt. A földmívelés mindig taggabb és taggabb körre terjed, a föld teljes jöggába lép. Kiféldöz a magánbirtok, falvak, városok alakulnak, a lakosság szaporodik. S bár a viszonyok, amint láttuk, igen sok tekintetben zárláltak, de azért nem nyujtanak vigasztalan látványt. S hogy a külföld előtt is megvan a magyar

volt. És nyilván még keményebb munkájuk lesz az elkövetkező napokban. Mert az ellenzék ezer Pavlik ellenére is rajta lesz, hogy megakadályozza vagy legalább is megnehezítse azt a merényletet, melynek útjára már lépett Tisza regimjente. Már ma is nagy tömegek csatlakoztak a merénylet megállítására kivonult ellenzéki képviselőkhöz. S ha így megy tovább, Tisza Istvánt megint kénytelen lesz katonaságot kérni s a maga parancsát szorongós kordonnal körülvenni. Csak úgy lesz képes a merényletet végrehajtani. De akkor legalább rajta is lesz a házszabályokon az erőszak látható bélyege.

Katonák nélkül nem fog boldogulni. S ám lassa a világ; hogy amikor a királynak szüksége volna minden katonára kifelé, akkor Tisza István bölcsességéből fel kell használni a katonák befelé. Mert a király gondolhat háborúra odakünn, de Tisza István, a kiskirály, már most is háborút visel idebenn.

Magyarország hivatása keleten.

Egyes államok gazdasági élete és története fenyesen beigazolta azon ténny, hogy egy nemzet vagyonosodásának, meggazdagodásának egyik legfőbb és legjelentősebb tényezője az ipar és a kereskedelem. Azon államban, ahol az ipar és kereskedelem virágzik, ott a nemzet jóléte is megvan, ami aztán termékeny talaj a kultúra, a műveltség magvainak. Azért már a letűnt időkben a nemzetek arra törekedtek, hogy iparuk és kereskedelmük minél jobban, minél intenzívebben fejlődjen. Államférfiak, tudósok és nemzetgazdászok egyesülve igyekeztek népüket gazdaságilag felemelni arra a fokra, ahonnan hivatva vannak urálni a világot. Míg ezen fokot elérték, kegyetlen irtóharcot kellett vívniok egymással. Fajok fajokat, nemzetek nemzeteket irtottak ki.

Ha végtelegintünk a Nyugat-Európa népeinek történetét, számtalan véres és kegyetlen harc lefolyását olvashatjuk, amely harcok legnagyobb részének oka gazdasági érdek volt. Minden állam gyarmatot, ipari termékeinek értékesítő piacot óhajtott terem-

teni, amelyet azután, ha másképpen nem, akkor ágyúkkal és kardokkal igyekezett megszerezni.

Magyarország történetében már nem találunk gyarmati érdekért vívott harcokat, mivel a magyar fennállása óta mindig közönség volt az ipar és a kereskedelem iránt. Inkább szívesen megengedte, azt, hogy az osztrák gyarmatot csináljon országából és polyp módjára magához ragadja. Pedig Magyarország geográfiai, földrajzi helyzete is nagyon kedvező arra nézve, hogy versenyképes iparcikkeinek értékesítő piacot szerezzen.

Magyarország ipara csak azon állam iparával veheti fel a versenyt, amely országának ipara nincs annyira kifejlesztve, mint a magyar ipar. Éppen ezért Magyarország nem Nyugaton, hanem Keleten kell gyarmatot szereznie.

Szerbia, Bulgáriá, Montenegro, Törökország ipara és kereskedelme oly alacsony fokon áll, hogy kénytelen ipari szükségleteit külföldön beszerezni. Angolok, németek, franciák ügynökeik által élénk kereskedelmi összeköttetéseket létesítenek a Balkánnal. Elárasszák silány, olcsó iparcikkokkal, amely iparcikkok valamivel jobbak az ott előállított cikkeknél.

Magyarország csak az utóbbi időben kezd összeköttetést szerezni a balkáni államokkal holott Magyarország az hivatása, kulturmissziója volna.

Magyarország földrajzi fekvése kedvezően alakult. Jó, olcsó közlekedési utjai vannak a szomszédos déli államokba. Magyarországól az Aldunán keresztül hajóval, Belgrád, Nis, Szófián keresztül pedig rendes és eléggé jókárban levő vasutóközlekedéssel lehet megközelíteni a Balkán államok belsejét.

Szerbia népe inkább földműveléssel foglalkozik, mint iparral. Legfejlettebb ipara a bőripar. A nyersbőröket kikészíti és feldolgozza. Ez az egyetlen iparága, amely bevitelre nem szorul. A többi iparági már csak félig elégítik ki az ország szükségleteit. Szerbia esik legközelebb Magyarországhoz, a többi balkáni államok közül. Még sincs Szerbia és Magyarország között élénk kereskedelmi élet kifejlődve. Csak sertés-

kereskedése virágzik, amelyből százezreket keres szerbia.

Bulgária ipara és kereskedelme azon időtől kezdve, hogy a törököket Bulgáriából kiűzték, folytonosan sülyed és pangásnak indul. Az ott lakott mohamedán alattvalók alkották Bulgária kereskedő osztályát.

Montenegro lakói inkább halászatral és állattenyésztéssel foglalkoznak, mint iparral és kereskedéssel.

Balkán még inkább a háziipar a térdhódító, mint a gyári ipar. A szelknél, bolgároknál, montenegroiaknál, albánoknál a háziipar tárgyát a durva fonott és szövött árúk, himzett katricnák, boscokrok és bárány-, juhbőrből készített süvegaluka sapkák képezik. A törököknél a fez, a turbán, ferede (köpeny), jasmak (fátyol), szóval a ruházódási cikkek. Itt jegyzem meg, hogy török nők a korrall haladva, finom kosztümöket Párisból hozatják, ugyszintem pipe-recikkeiket, illatos szappanokat és illatszereket. Az európaias férfiak pedig szem előtt tartják már az angol szabást is.

A törökök sokkal kényelmesebbek, mintsem kereskedelemmel foglalkozzanak. Pedig Mohamed prófétájuk szintén a világhíró kalmárook sorából emelkedett ki. Iparuk az utóbbi időkhöz a céhrendszer terhes nyűge alatt állottak, amelynek káros következményeit az utóbbi időkben vették észre. Ez az oka, hogy iparuk az összes balkáni államok iparánál sokkal alacsonyabb színvonalon áll. A munkabér tekintetében szintén nagyon ingadozó. Nem tudják kellően értékelni az ember kezemunkáját.

Ezekben az államokban kell Magyarországnak lefejtetnie, megszilárdítania a kiveteli kereskedelmi alapját. Különösen a faipar, textilipar és a vasipar nem fejlődik a Balkánon. Ugy, hogy az egyes déli államokban ezen iparágak az ország szükségleteinek még az egyegyed részét sem elégítik ki. Eddig Oroszország látta el a Balkánt vasáruccikkal, de ezek annyira drágák, annyira silányak, hogy inkább a drágább, de valamivel finomabb minőségű francia, német és angol cikkek fogyasztatnak el.

Magyarország fa-, vas- és textilipara eléggé szépen fejlődik. Az ország szükség-

korona régi tekintélye, erre elég felhozni azt, hogy Endre királygás címét viseli.

Feltűnhet talán tisztelt hallgatóimnak, hogy a Bánk-bán korabeli Magyarország ismertetésében sehol sem reflectáltam eddig Katona »Bánk-bán-ja. Szándékosan tettem ezt, hogy a történelem Magyarország megismertetve, végül néhány szóval ki-terjék a dráma történelmi vonatkozásaira is.

Bánk-bán megbosszulja felesége gyalázását, megöli a királynét, — így Katona »Bánk-bán-ja. Nem így a történelemben, mert a források legnagyobb és legtekintélyesebb része szerint nem Bánk a gyilkos. E tekintetben meglehetősen egyértelműséggel azt mondják, hogy mikor Gertrudis 1213. őszén több külföldi vendéggel a pilisi erdőkben vadászaton volt, Péter ispán, egy másik Péter és Simon bán, Bánk veje rajtuk ütnek, Gertrudist megölik; többen — így pl. Berthold és Lipót osztrák herceg — megmenekülnek.

Volt-e valami szerepe Gertrudisnak Melinda szerencsés sorsában? A régebbi magyar kronikák szerint igenis bűnös Gertrudis; a későbbiek szerint bűntelen, részint ártatlannak tartják. Ugyancsak eltérnek a feljegyzések Melinda merényletjéről illetőleg is.

Hát Bánk-bán? Az ő szerepele talán teljesen Katona fantazijájának szüleménye? Dehogy! Van olyan forrás is néhány — pl.

Mügelin kronikája, az Österreichische Reichschronik, azután Katona forrása, Bonfini, — amelyek szerint Bánk a gyilkos; de amint fentebb mondtam, a legnagyobb rész szerint nem. Egyáltalán azt tapasztaljuk, hogy Gertrudis bűntelenségét, a gyilkos személyét illetőleg eltérők a történelmi források feljegyzései.

E tekintetben szabadon egyik kiváló historikusunknak, Marczali Henriknek a véleményére felhívnom tisztelt hallgatóim figyelmét. Szerinte bár Bánk gyilkos volta ki van zárva, de még sem lehet teljesen elvetni a dolgot, annyi sok szóbeszéd folyt erről az eseményről. S nem lett volna az indulatok kitörése ily borzasztó, ha személyek ok is nem játszik közbe. »A nép nyomora és elégedetlensége, az urak sértett büszksége egy közös érzésben fölgyűl, a gyűlöletben az idegenek és pártfogójuk, a királyné ellen s Bánk — személyes végzete teljesen összeolvad a nemzetével, haragjában és bosszújában ő az idegenek ellen való jogosult visszahatásnak méltó képviselője.« (Szilágyi S.: A magyar. nemz. tört. c. II. 379. és 380. l.)

Ime, mily szép magyarázata a királyné megölésének a egyszerűs mind mily szép hódolása Katona József nagy tehetségének is!

Azt mondhatná talán valaki, hogy Katona e szerint a történelemmel ellenkezőleg adja elő a dolgot. Ez véleményem téves. Első

sorban is Katona forrása, Bonfini szerint Bánk »kiránta a hegyes tört és avval által-üté a királyné asszonyt.« De máskülönben is a költőnek csak egy-egy kort, hogy úgy mondjam, a kor, a történelem szellemét nem szabad meghamisítania, különben a »poetika licentia: szabad kezdet ad neki az események és személyek alkottásában.

Bánk-bán korát ismervé kevés mondanivalóm lehet Katona nagy történelmi érzékelő. Az elmondottakból meggyőződhetünk, hogy milyen sok lehetett hazánkban az idegen uralommal elégtelűlen Petur, mennyire a nép sarmalms helyzetét tolmácsolják Tibor szavai, milyen gazdaságok, keserűségek okozhattak a Biberach-féle »lézengő ritter-ek«, s mennyi kedvezésben részesülhettek a gögös, büszke, a magyart nem szerető királyné részéről az ő rokoni, az Ottók.

S még mennyi példát lehetne felhozni arra, hogy Katona egy-egy vonással milyen élénken varázsolja elénk azt az időt, Bánk-bán korát.

S mégis, — milyen keserű sors — nem érthette meg, hogy az elismerés pálmája lába elé hulljon. De talán nagy szellem köztünk legegyszerűsdedvesen veszi a mi hálaidőztunkat. Katona József, tested a földé, de áldott emlékezeted örökké élni fog!

(Vége.)

